

HƏYAT BİLGİSİNİN TƏDRİSİ METODİKASI

UOT 37.01.

Sevinc Tofig qızı Vəliyeva
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə dissertant
Naxçıvan Dövlət Universiteti

II SİNİFDƏ HƏYAT BİLGİSİNİN TƏDRİSİNDƏ ŞAĞİRLƏRDƏ TƏBİƏTƏ HƏSSAS VƏ QAYĞIKEŞ MÜNASİBƏTİN FORMALAŞDIRILMASI

Sevinдже Тофигъизы Велиева
диссертант по программе доктора философии
Нахчыванский Государственный Университет

ФОРМИРОВАНИЕ БЕРЕЖЛИВОГО ОТНОШЕНИЯ К ПРИРОДЕ У УЧЕНИКОВ ВТОРОГО КЛАССА НА УРОКАХ ПОЗНАНИЯ МИРА

Sevinj Tofig Valtiyeva
doctorial student in the programme of a Ph.D
Nakhchivan State University

FORMATION OF SENSITIVE AND CAREFUL ATTITUDE TO NATURE ON PUPILS IN TEACHING II FORM LIFE SCIENCE SUBJECT

Xülasə: Məqalə II sinifdə həya bilgisinin tədrisi prosesində şagirdlərdə təbiətə həssas və qayğıkeş münasibət formalaşdırılmasına həsr olunmuşdur. II siniflə işləyən müəllimlərə şagirdlərin ekoloji tərbiyəsinin formalaşdırılması ilə bağlı bir sıra tövsiyələr və məsləhətlər verilir. Göstərilir ki, II sinfin həyat bilgisini tədrisində ekoloji tərbiyə ilə bağlı verilən şəkillər, izahlar şagirdlərin yaş və qavrama səviyyələrinə uyğun deyildir. Ona görə də ibtidai sinif müəllimləri həmin şəkillər əsasında şagirdlərdə təbiətə həssas və qayğıkeş münasibətin formalaşdırılmasına təsir göstərən momentləri, nüansları elmi, pedaqoji və metodik cəhətdən əsaslandırmaq izah etməlidirlər. Məqalədə ibtidai sinif müəllimlərinə metodik göstərişlər vermək üçün praktik nümunələrdən də istifadə olunmuşdur.

Açar sözlər: təbiət hadisələri, təbiətə qayğı, təbiətə qayğılı münasibət, təbiətə həssas münasibət, bitkilər və heyvanlar, saf su, təmiz hava, bərkətili torpaq, təbiətdə su, havanın təmizliyi, ana torpaq

Резюме: Статья посвящена формированию бережливого отношения к природе у учеников второго класса на уроках Познания мира. В статье даны рекомендации по формированию экологического воспитания учителями преподающим во вторых классах. Показываются, что в книгах второго класса по предмету Познания мира картинки с изображениями экологического воспитания и пояснения не соответствуют уровню знаний школьников. Поэтому учителя младших классов с помощью этих картинок, основываясь на педагогические, методические и научные методы должны объяснить учеником как формируется бережливое отношение к природе. В статье на практические примерах даны методические указания учителям начальных классов.

Ключевые слова: природные явления, забота о природе, чувствительное отношение к природе, растения и животные, прозрачная вода, чистый воздух, плодородная земля, вода в природе, чистота воздуха, родная земля

Summary: The article is devoted to the formation of a careful attitude to nature in second-grade students in the Knowledge of Life lessons. The article provides recommendations on the formation of environmental education for teachers who teach in the second grades. It is shown that in the books of the second class on the subject of Knowledge of Life, pictures with images of environmental education and

explanation do not correspond to the level of knowledge of schoolchildren. Therefore, teachers of lower grades with the help of these pictures, based on pedagogical, methodical and scientific methods, should explain to the pupil how a thrifty attitude towards nature is formed. In the article on practical examples, methodological instructions were given to primary school teachers.

Keywords: natural phenomena, concern for nature, sensitive attitude to nature, plants and animals, clear water, clean air, fertile land, water in nature, clean air, native land

Azərbaycanda uğurla həyata keçirilən təhsil islahatına dair direktiv sənədlərdə şagirdlərin ekoloji tərbiyəsinin təşkilinə dair dayarlı tövsiyələr vardır. Hənsi ki, həmin tövsiyələri fənn müəllimləri, xüsusilə ibtidai sinif müəllimləri öz təcrübələrində reallaşdırmaq üçün məqsədyönlü, planlı və müştəkkil işlərin həyata keçirilməsinə çalışmalıdırlar. Çünki kiçikyaşlı məktəblilərin ekoloji tərbiyəsinin inkişafı etdirilməsi, formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi baxımından ibtidai sinif müəllimlərinin imkanları daha genişdir. Bir qədər konkret desək ibtidai siniflərdə tədris olunan fənlərin bir çoxunun ekoloji tərbiyə baxımından imkanları genişdir. Bu fənlər çərçivəsində həyat bilgisini fənni şagirdlərin ekoloji tərbiyəsinin formalaşdırmaq baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hənsi ki, bu imkanlardan bir qismi də "Həyat bilgisini" dərslində yer alan mövzularla bağlıdır.

A. İbrahimova, G. Mehdiyeva, S. İbrahimovun birlikdə tərtib etdikləri "Həyat bilgisini" dərslərinin ilk mövzusu "Biz şagirdik" adlanır. Həmin mövzuya aid olan səhifədə məktəbli oğlanla, məktəbli qızın məktəb formasında, məktəbin qabağında qoşa dayanıqları yerləşdirilən təsvir olunmuşdur. Onlar məktəbin yaşılıqlara bürünmüş həyatında dayanaraq zəngi gözləyirlər. Şəkildə məktəbin həyatının yaşılıqlara qarq olunması, ekoloji cəhətdən təmiz təsvir olunması II sinif şagirdlərinin estetik bədii zövqlərinin inkişafına təsir göstərən əmil kimi dəyərləndirilməklə yanaşı onların ekoloji tərbiyəsinin formalaşdırılmasına xidmət göstərməyə biləcək əmil kimi də qiymətləndirilməlidir.

Unutmaq olmaz ki, təbiətin mühafizəsi qlobal, ümumbəşəri problemdir. Həmin problemin həll edilməsi cəmiyyətin, insanın və ətraf mühitin qarşılıqlı fəaliyyətinin xarakteri ilə əlaqədardır.

Ölkəmizdə sənaye və kənd təsərrüfatının inkişafı ilə əlaqədar lazımı ekoloji qaydalara əməl edilmədiyindən sənaye tullantıları, havanı, torpağı, bağları, çəmənlikləri, çiçəkləri, çayları, vadiləri, su hövzələrini, gülləri, hətta donuzları

çirkəndirir, müxtəlif fəsilədən olan canlı aləmə ciddi ziyan vurur, insanların həyat şəraitini pisləşdirir, xüsusilə onların səhhatinə ləkə vurur, sağlamlığını pozur. Bu məsələ ilə əlaqədar olaraq ətraf mühitin çirkənlənməsinə qarşı mübarizə tədbirləri genişləndirilir.

Müxtəssislərin fikrincə, dünyəvi iki ən böyük ekoloji bala mövcuddur. Birincisi təbiətdə arılar azalması, ikincisi isə meşələrin qırılmasıdır. Statistik məlumata görə arıların azalması nəticəsində yüzdən artıq çiçəklər fəsiləsi məhv olmuş, böyük Britaniyanın ərazisi qədər qırılmış meşə sahəsində isə minlərlə biosfer komponentləri təbiətdən silinmişdir.

Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, ölkəmizdəki ekoloji balaların sayı o qədər artmışdır ki, bu da ağılaləməz sənəsiyaya səbəb olmuşdur. Akademik Həsən Əliyev "Həyəcən təbii" kitabında göstərir ki, nadir ağacları, çiçəkləri, quşları, heyvanları qıranlar ölkəmizdəki ekoloji balaya düşən təbii (1, 483). Ona görə də II siniflər üçün tərtib olunan dərslərdəki ekoloji təbii təhsilə əsaslandırılması ilə bağlı verilən şəkillər izah edərkən qeyd olunan ekoloji balalar barədə də danışmaq vacibdir.

Dərslərin 25-ci səhifəsində kiçikyaşlı məktəblilərin təbiətə həssas və qayğıkeş münasibətlərinin aşkara çıxarılmasında, inkişaf etdirilərə formalaşdırılmasında mühüm rol oynayan silsilə mövzular vardır. Hənsi ki, həmin mövzuların hər biri II sinif şagirdlərinin ekoloji tərbiyəsinin inkişafı üçün təməlnə rolə malikdir. "Yer kürəsi", "Günəş, hava, su, torpaq", "Bitkilər və heyvanlar", "Şəhərdə və kənddə", "Biz təbiətin övladlarıyıq", "Təbiət nədir" kimi mövzuların hər biri II sinif şagirdlərinin təbiətə həssas və qayğıkeş münasibət bəsləməyə sövq edən mövzulardır.

Şübhəsiz bu mövzuların tədris edərkən sinif müəllimləri II sinif şagirdlərinə təbiətə həssas və qayğıkeş münasibət bəsləməyi öyrətməlidirlər. Bunun üçün ibtidai sinif müəllimlərinin həmin şəkillər əsasında slaydlar hazırlamaları çox faydalıdır. Çünki dərslərdə verilən şəkillərin

altındakı fikirlərin heç biri ekoloji təbiiyə üçün zəruri sayılan elementləri şagirdlərdə çatdırmağa imkan vermir. Yəni şəkillərin altında yazılan fikirlərin heç biri II sinif şagirdlərinin təbiətə həssas və qayğıkeç münasibət bəsləməyə alışdırmaq üçün yararlı sayıla bilməz. Ona görə də şəkilləri töhmət etməzdən əvvəl şagirdlərə bir sıra ekoloji bəlalərin haqqında məlumatlar vermək çox faydalıdır. Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, bu gün şəhər və kəndlərimizdə ağaclarımızı kəsərkə yerində firmalar, şirkətlər, gözəl struktur yaradan işbazlar, kapital toplamaq məqsədilə nadir quşlarımızı, balıqlarımızı ovlayan brokon-yerlər, güllərə bənzəyən çəmənçarımız, bağlarımızı möhv edərək yerində marketlər, barlar, restoranlar, sadıq evləri, sexlər yaradan kommersantlar bu balaları gözümüzün qabağında biza «box» edirlər.

Elmi termin kimi ilk dəfə alman biologu Ernest Hekkel tərəfindən işlədilər, elmi əsası ingiliss alimi Ç. Darvin tərəfindən qoyulan ekoloqiya yunan sözü olub mənası eko (olikos)-ev, yurd, məskən, loqos-təlim, elm (məskən haqqında təlim) deməkdir.

Ç. Darvino görə, təbiətdə bütün canlıların yaşayış uğrunda mübarizəsi ekoloji təlimin əsasını təşkil edir. Həzrət isə ekoloji mühit anlayışına həm təbii mühit, həm də sosial mühit, iqtisadiyyat, texnika, texnologiya daxildir. Bildiyimiz kimi, insanın həyat və fəaliyyətini ötraf mühit-təbiət-cəmiyyət sistemindən kənarında təsvir etmək olmaz. Bu vahidət pozulduqda isə ekoloji bəhrən baş verir. Buna görə uşaqların təbiişəsinin günün təlabatı səviyyəsinə qaldırılması xüsusi aktualıq kəsb edir (1, 483-484).

Ekoloji bəlalər haqqında hər gün məlumatların verilməsi çox mühüm aktualıq kəsb edir. Təbiətə həssas və qayğıkeç münasibətini formalaşdırılması işində ekoloji bəlalərlə bağlı şagirdlərə verilən məlumatlar onları ekoloji bəlalərə qarşı nəfəs bəsləməyə hazırlayır.

Həqiqətən insanların hərtərəfli düşünlümlüşi tədbirləri nəticəsində təbiətə çox zərərli vurulmuş, müəyyən ərazilərdə onun gözəlliyi, zənginliyi itirilmiş, bəzən çox sahələr səhralara çevrilmişdir. İnsan təbiət qanunlarını öyrənərək ona şüurlu təsir göstərdikdə isə təbiətə daha da gözəlləşdirir, onun nemətlərini artırır, təbii sər-vətirlərindən səmərəli istifadə edir.

Ötraf mühiti dərindən dərk etmək üçün onun haqqında insanda elmi təsəvvürə yanaşı, elmi bilik də olmalıdır. Belə olmasaqda təbiətin qorunmasında insanın düzgün mövqeyini, rolunu müəyyən etmək mümkün deyil. Çünki bir çox təbii proseslərin mərkəzində bilavasitə insan durur. İnsan təbiətə əl gəzdirdikdən sonra təbiət öz müəkkəb prosesləri qarşındır, birləşdirir. Meydana çıxmış yeni prosesi insan yenidən dərk edir və sonra onun mənbəyini xatırlamağa başlayır (1, 484).

Məhz ona görə də, dərslərdəki ekoloji mühiti özündə əks etdirən şəkilləri nümayiş etdir-məzdən əvvəl şagirdləri mövcud ekoloji bəlalərlə tanış etmək vacibdir. Şagirdləri ekoloji bəlalərlə tanış etdikdən sonra şəkillər haqqında müəllimin geniş şərhinə ehtiyac duyulur. Çünki şəkillərdə günəş, su, hava, torpaqla bağlı verilən bədii təsvirlərin özü çox müəccəd xarakterə malikdir. Niyə? Birincisi söhbət günəşdən gədiyi halda hər iki səhifədəki verilən şəkillərdə günəşin şəkli öz əksini tapmır. İkincisi, şəkillərin altında yazılan 6 cümlənin hər birində günəşə məxsus əlamətlər və keyfiyyətlər şərh olun-duğu halda, bu şərhlərin heç birinin təsvirinin digərləri ilə əlaqəsi görünmür. Üçüncüsü, II-ci səhifədəki şəkillərin altında izahat olmadığı üçün nədəni ikincilər, həttə böyüklər bu şəkilləri ekoloji təbiişəsinin baxımından izah edə bilməzlər. Fikrimizi daha daqiq əsaslandırmaq üçün şəkil-lərin altında yazılan fikirlərə diqqət edək.

II-ci mövzuya rəssam tərəfindən çəkilmiş şəkillərin birində kiçik təpəlr təsvir olunur. Zir-vələrində ağ, sarı və göy rənglər görünür. Təpə-lərin ətəyində yaşıl ağaclar və yaşıllıqlar vardır. İkinci şəkildə dağların ətəyində dağ çayı və nə-vünü müəyyənləşdirmək çətin olan ağaclar təsvir olunur. 29-cu səhifədə təsvir olunan 6 şəklin birincisində üç fəsil, ikincisində məlum olmayan fəsil, üçüncüsündə çimərlik, dördüncüsündə payız fəsil, bəşçisində səhralıq, altıncısında isə buz təpələrini, Şimal buzlu okeanı xatırladan peyzaj təsvir olunur. 28-ci səhifədəki şəkillərin altında yazılan qeydlərə diqqət edək:

Günəş nəhəng göy cismidir. O daim işıq saçır və ətrafa istilik verir. Günəşin istisi və işığı ətrafa şüalar vasitəsilə yayılır, yeri qızdırır. Bu, canlıların yaşaması üçün çox vacibdir. Əgər gün-nəşin şüaları yerə işıq və istilik verməyə, bütün canlılar möhv olar.

Təbiətdə suyun buxarlanması, qarın ər-məsi, küləyin əmələ gəlməsi və bir çox hadisələr Günəşin təsiri altında baş verir (1, 28).

29-cu səhifədəki qeydlər isə belədir: İsti yay günlərində Günəşin altında çox gəzmə: bu, günvurmaya səbəb ola bilər (1, 29).

Göründüyü kimi qeydlərin hər biri günəş-lə bağlı olsa da şəkillərdə günəşin təsviri primi-tiv xarakter daşıyır. Şəkillərin altında qoyulan suallar günəşlə bağlı olduğu halda II sinif şa-girdlərinin yaş xüsusiyyətlərinə uyğun olmayan bəz tərdə təsvir olunur. "Gördüyünüz şəkillərin günəşlə əlaqəsini izah et", "Günəşin həyat üçün əhəmiyyəti haqqında ESSE yaz" kimi tapşırıqların verilməsini də pedaqoji cəhətdən düzgün hesab etmək olmaz. Əslində II sinif şagirdlərini belə 9 şəklin ardıcıl verilməsi və mövzunu davamı kimi 30-31-ci səhifələrdə daha 5 şəklin verilməsi şagirdlərin artıq yüklənməsi kimi dəyərləndirilməlidir. Şəkilaltı izahlar olmadığı üçün belə izahların hazırlanmasına zəruri ehtiyac du-yulur. Bunları nəzərə alaraq "Günəş, hava, su, torpaq" mövzusu üçün verilmis 14 şəklin hər biri üçün şəkilaltı izahın verilməsini məqsədə-uyğun hesab edirik.

30-cu səhifədəki şəkilaltı izahlar:

- Uşaqlar, birinci şəkildə dənizin ümumi mənzərəsini görürsünüz. Elo təsəvvür edin ki, siz Xəzər dənizinə tamaşa edirsiniz. Göründüyü kimi dənizdə dalğa yoxdur, dəniz çox sakitdir. Sakit dənizdə zəngin ekoloji mühit mövcuddur. Dənizdə zəngin balıqlar vəsiləsi yaşayır. Bu ba-lıqlar içərisində əg balıq adı ilə məşhur olan na-dir balıqlar vardır. Onların hər biri Xəzər dənizi-nə milyonlarla balıqlar hədiyyə edirlər. Xəzərdə dünya dənizlərində, okeanlarında və sularında olmayan nadir balıqlar da vardır. Onlardan biri "lyna" balıqlar, ikincisi isə "çarçaq" balıqlar ad-lanır. İynə balıqlar çox kiçik olduğu üçün belə adlandırılır. Çarçaq balıqlar da kiçik balıqlardır. Lakin onların nəsil artırmaları qeyri-ədirdir. Yəni onlar Xəzərdəki digər balıqlar kimi küllürlü tök-məklə artırırlar. Onların ata balıqları, ana balıqlar-la bir növ ailə qurduqdan sonra nəsilərlərini artırırlar.

Xəzər dənizində nadir bitkilər fəsiləsi də vardır. İnsanlar Xəzər dənizini qorumaqla həm canlıları, həm də Xəzərin təmizliyini qoruyurlar. Axı, yayda insanlar Xəzər dənizində çimirlər. Xəzər dənizinin ekoloji təmizliyini qorumasalar

insanlar Xəzərdə çimə bilməzlər. Ona görə Xə-zərin həm dibini, həm saf sularını, həm də çimərliklərini dövlətimiz qoruyur. Bizim hər birimiz də Xəzərin ekoloji mühitinin təmizliyini qorumaqlıyıq.

İkinci şəkli gördüyünüz kimi günəşin şək-lidir. Azərbaycanın bütün rayonlarında meşəlik-lər vardır. Onların içərisində Masallı, Yardımlı, Lerik meşələri ən qədim meşələr hesab olunur. Oğuz, Qəbələ, Quba, Qusar meşələri də nadir ağaclarla zəngindir. Azərbaycan meşələrində şəm, küknar, palıd, vələs və damir ağacları nadir ağacların hesab olunur. Azərbaycan meşələrində meyvə ağacları da çoxdur. Alma, armud, gil-as, şaftalı, alça, əzgil kimi meyvələr Azərbay-can meşələrini bəzəyir. Biz meşələrdəki ağacları qorumaqla Azərbaycan ekoloji mühiti-ni, təbiətinin saflığını qoruyuruq. Çünki meşələr təkcə ağacların ibarət deyil. Meşələrində nadir quşlar, heyvanlar yaşayır, nadir bitkilər bitir. Həmin bitkilərdən dərman hazırlayı-r. Biz meşələrimizi qorumaqla həm ekoloji mühitimizin saflığını, həm də sağlamlığımızı qoruyuruq.

Üçüncü şəkildə dağ çayı təsvir olunur. Həmmizə məlumdur ki, çayların əksəriyyəti öz mənbələrində dağlardan götürür. Azərbaycanın ən nəhəng çaylarından biri Araz, digəri isə Kür ad-lanır. Hər iki çay mənbələri Türkiyənin Ərzurum dağlarındakı Bingöl adlanan göl silsilələrindən götürür. Şəkildə gördüyünüz dağ çayı isə Qafqaz sıra dağlarından süzülüb gələn və kükrə-y-kükrəyə asıb-daşan, məcrasına sığmayan çaydır. Çünki dağ çayı özü ilə dağlardan iri daş-ları da qoparıb gətirmişdir. Dağ çayı meşələrin suvarılmasında da mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Dördüncü şəkildə göl təsvir olunur. Azər-baycanda ən məşhur göllərdən biri Göygöl, di-gəri isə Maralgöl adlanır. Göllərimizdə də nadir balıqlar, nadir bitkilər mövcuddur. Onları qorumaqla biz Azərbaycan ekoloji mühitini qoru-muşu oluruq.

Sonuncu şəkli əkin sahəsi adlanır. Gördüyünüz kimi ana torpaq əldə etdiyimiz torpaqları əkib-becərməklə biz cəmiyyətin qidalan-masını təmin etmiş oluruq. Bizim hər gün qidalan-dığımız çərəyi, ruzi-bərəkəti biz ana torpaqdan alırıq. Yəni buğdanı torpağa sükirək, sünbülləri yetişdiririk və həmin sünbüllərdən buğda isteh-sal edirik. Buğdanı üyüdüb unundan çörək biş-i

ririk. Əgər torpaq qorunursa, çirklənmirsə, zəhərlənmirsə deməli, torpaqda yetişdirilən buğda məhsulu da insanların sağlamlığını təmin edəcəkdir. Əks təqdirdə ana torpağın ekoloji tarazlığı pozularsa ruzi-bərəkət adlandırdığımız çörəyin də təmizliyindən danışmaq olmaz.

Onu da qeyd etmək vacibdir ki, elmi-texniki tərəqqinin inkişafı ilə əlaqədar ana torpağa müdaxilələrin sayı da çoxalmışdır. Yəni elm və texnikanın inkişafı biosferə mənfi təsirini artırmışdır. Təbii ehtiyatların tükenməsi eroziya, havanın, suyun, torpağın çirklənməsi, bəzi bitki və heyvan növlərinin insan fəaliyyəti nəticəsində yoxa çıxması, bilavasitə məhv edilməsi insanın təbiətə qeyri-münasib mənfi təsirinin nəticəsidir. Artıq bu gün bir sıra sahələrdə insanın təbiətə qayğısız münasibəti böhranlı vəziyyətə çatmışdır. Ətraf mühitə fasiləsiz olaraq müxtəlif tullantılar daxil olur, sənaye tullantıları atmosferi, suyu, torpağı çirkləndirir, tullantı qazlar isə atmosfer havasını zəhərləyir, sayız-hesabsız maşın və mexanizmlər səs-küyü çoxaldır, müxtəlif yanacaqlardan intensiv surətdə istifadə nəticəsində suyun, havanın, temperaturu yüksəlir. Bu faktlar onu göstərir ki, cəmiyyətin ətraf mühitə laqəyid münasibəti müasir dövrün ən zəruri probleminə çevrilmişdir.

Ona görə də biz ümumtəhsil məktəblərimizdə ekoloji bəlalər haqqında şagirdlərə məqsədyönlü, planlı və mütəşəkkil surətdə məlumatlar verməliyik. Əgər gənc nəsil əvvəllər Sumqayıtdakı zavodların kimyəvi tullantılarının əmələ gətirdiyi ekoloji bəlalərin törətdiyi faciələrdən xəbərdar olsalar, onda gələcəkdə bu bəlalərin yaranmasına imkan verməzlər.

Təbiət indiyə qədər mövcud olanların, gələcəkdə yaşayacaq insanların mülkiyyətindədir. Təbiətin mühafizəsi sahəsində şagirdlərin mənəvi məsuliyyəti bütövlükdə həyatın qorunmasına aid olan mənəvi məsuliyyətdir.

Ona görə gənc nəslin, xüsusilə məktəbəqədər yaşlı uşaqların, ibtidai sinif şagirdlərinin təbiətə məhəbbət ruhunda tərbiyə edilməsi məktəblərimiz qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biridir.

Təbiətə insani münasibətləri, əxlaq cəhətləri vətəndaş halına keçirmək, qayğılı münasibət hissi tərbiyə etmək vacibdir (1, 484-485).

Bütün bunları nəzərə alaraq II sinifdə ekoloji tərbiyə ilə bağlı mövzuların tədrisi prosesin-

də şagirdlərə torpağın, suyun, havanın çirkləndirilməsi ilə bağlı informasiyaların verilməsi onların ekoloji bəlalara qarşı mübarizəyə hazırlanmışdır. Şagirdlər havanı, torpağı, suyu çirkləndirənlərə qarşı mübarizəyə qalxmaq üçün ekoloji bəlalara qarşı mübarizəyə qalxmışdır. İkinci sinif şagirdləri hər gün qəbul etdikləri suyu çirkləndirənlərə qarşı mübarizəyə qalxsalar onlar gələcəkdə təbiətə qayğılı münasibət bəsləməyi öyrənəcəklər. Şagirdlər bilməlidirlər ki, bir insanın bioloji ehtiyatlarının ödənilməsi üçün gündə təxminən 2-2.5 l su qəbul etməsi vacibdir. Lakin insanın ehtiyac duyduğu su sadəcə həyatını davam etdirmək üçün vacib deyil.

Eyni zamanda onun sağlamlıq yaşamağı üçün lazım olan içmək, yemək bişirmək, təmizlik, hamam, paltar yumaq və s. bu kimi məqsədlərlə istifadə etdiyi suyu nəzərə alsaq, adambaşına gündəlik təxminən 150 litr su düşdüyünü deyə bilərik (2, 25). Əgər suyun saflığı qorunmursa deməli məişətdə, sosial mühitədə insanlar bir sıra ekoloji bəlalər gözləmiş olur. Belə informasiyaları ibtidai sinif şagirdlərinə çatdırmaqla biz onların ekoloji tərbiyəsini formalaşdırırıq. Bütün bunlar isə deməyə əsas verir ki, ibtidai siniflərdə bütün fənlərin tədrisi prosesində, xüsusilə həyat bilgisi dərslərində şagirdlərə ekoloji mühitin saflaşdırılması ilə bağlı zəngin məlumatların verilməsi üçün geniş imkanlar vardır. Bu imkanlardan istifadə etməklə müəllimlər ibtidai sinif şagirdlərinə, o cümlədən II sinif şagirdlərinə təbiətə həssas və qayğıkeç münasibət bəsləməyi öyrətməklə yanaşı, onların ekoloji tərbiyəsini gündün tələbləri səviyyəsində formalaşdırırıq.

Problemin aktuallığı. Həyat bilgisi fənninin tədris edən müəllimlər kiçiyəşli məktəblərin ekoloji tərbiyəsini formalaşdırılması, onlara təbiətə həssas və qayğıkeç münasibət bəsləməyi öyrətmələri elmi, pedaqoji, metodik cəhətdən mühüm aktuallıq kəsb edir.

Problemin yenililiyi. Kiçiyəşli məktəblərə ekoloji bilikləri verməklə yanaşı bu biliklərin fonunda onların şəxsiyyət kimi yetişdirilməsidir. Bu, o deməkdir ki, şəxsiyyətyönlü təhsilin məzmununun yaradılması prosesində kiçiyəşli məktəblərə təbiətə qayğılı və həssas münasibətin formalaşdırılması önə çəkilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə təbiiçatları, müəllimlər, kiçik yaşlı şagirdlər, həmçinin tədqiqatçılar üçün əhəmiyyətli olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Kerimova B., Mehdiyeva G. Həyat bilgisi: 2-ci sinif üçün dərslik. Bakı: Aspoliqraf, 2014.
2. Əli Polad. Bir damcı su. I hissə. Bakı, 2011.
3. Həşimov Ə., Sadiqov F. Azərbaycan xalq pedaqogikası. Bakı; Ünsiyyət, 2000.
4. Sadiqov F. Pedaqogika: Dərs vəsaiti. Bakı: Adiloğlu, 2012.
5. Sadiqov F., Əliyeva G., Abbasov M. Ekoloji tərbiyənin etnopedaqoji əsasları. Bakı: Nurlan, 2007.
6. Əliyev F., Bədəlov A., Hüseynov E., Əliyev F. Ekologiya: Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, 2012.

E-mail: veliyeva_1979@bk.ru
Rəyçi: ped.ü. elm. dok., prof. Ş.T. Tağıyev
Redaksiyaya daxil olub: 05.12.2018